

in berust. Harinxma was 'om': 'In vliegende storm mag de kapitein de brug niet verlaten', zei hij na terugkomst uit Den Haag tegen zijn kabinetschef die het door Harinxma rondgezonden concept opgesteld had.¹

★

Begin februari '41 werden drie commissarissen tegelijk ontslagen: Bosch van Rosenthal (Utrecht), mr. dr. W. G. A. van Sonsbeek (Limburg) en Röell (Noord-Holland). Bosch en van Sonsbeek waren de Duitsers als geharnaste tegenstanders bekend (Bosch had de *Reichskommissar* bij een bezoek aan Utrecht nauwelijks te woord gestaan en van Sonsbeek had zich, toen Seyss-Inquart naar Maastricht kwam, ziek gemeld), Röell liep tegen de tachtig. De eerste twee werden door NSB'ers opgevolgd, resp. ir. F. E. Müller, directeur van een Utrechtse fabriek, en de graaf de Marchant et d'Ansembourg, Röell door zijn kabinetschef, mr. A. J. Backer, die zich spoedig bij de NSB zou aansluiten; 'mr. Frederiks roemde hem enige tijd geleden tegen over mij zeer', tekende de Monchy aan.²

De overige commissarissen schoven het probleem aan de secretarissen-generaal toe. Uit een gesprek dat Frederiks met Harinxma en van Karnebeek voerde, bleek hem dat zij persoonlijk in het gebeurde geen reden zagen om hun ontslag in te dienen; anders zou het zijn als de secretarissen-generaal de zaak zo hoog zouden opnemen dat zij zouden besluiten af te treden, maar dat wilden Harinxma en van Karnebeek ('niet in hun kwaliteit van commissarissen der provincies maar als meer vooraanstaande Nederlanders') het college bepaald ontraden. Aan zijn ambtgenoten deelde Frederiks nog mee dat Müller en d'Ansembourg hem verzekerd hadden dat zij hun taak 'als Nederlanders' zouden opvatten en de bestaande wetten zouden eerbiedigen. 'Onder de gegeven omstandigheden zijn de secretarissen-generaal van mening', zo werd vastgelegd, 'dat er voor hen geen aanleiding bestaat, consequenties uit de benoeming van de nieuwe commissarissen te trekken.' Daarop volgde een slotzin waarbij Seyss-Inquart, had hij hem gelezen, zich in de handen gewreven zou hebben: 'Of in deze benoemingen een aanwijzing moet worden gezien dat de Duitse autoriteiten van zins zijn, geleidelijk het bestuur om te zetten, is een vraag die niet voor beantwoording vatbaar is.'³

Aldus de secretarissen-generaal op 6 februari '41.

Daags tevoren was in Utrecht het bericht van Bosch van Rosenthals ont-

¹ P. Wjibenga: *Bezettingstijd in Friesland*, dl. I, p. 131-33. ² S. J. R. de Monchy: *Dagboek*, 6 febr. 1941. ³ Csg: *Notulen*, 6 febr. 1941.